

„ALBÁNSKÝ LID SE NA CESTU DĚJINAMI VYDAL SE ŠAVLÍ V RUCE“. ANALÝZA HISTORICKÉHO PŘÍBĚHU SOCIALISTICKÉ ALBÁNIE¹

Přemysl Vinš

„The Albanian Nation Embarked on Its March Through History With Sabre In Hand.” Analysis of the Historical Narrative of Socialist Albania

The historical narrative of Albania, constructed in the period between the end of the WWII and the early 1990s, was based on a Marxist-Leninist theory of a materialist conception of development of human society. It offered the Albanians an as yet most elaborate interpretation of their national history. Its creators aimed to present a scientific version of history but hand in hand with this effort, they also included various barely verifiable notions and events which had been, nonetheless, an important element of national identity. This is mainly the case of the origin of Albanians and their ancient, indigenous roots. The Albanian historical narrative played an important part in the legitimisation of the ruling elite, especially after the split from its former allies. With growing international and economic isolation of the country, Albanian history was becoming increasingly nationalist and a particular interpretation of the past could be used as a basis and justification of ideological attacks against the country's enemies. It clearly displayed a strong tendency to search in the past for analogies with current developments. These analogies were then used to stabilise the status of the ruling elite and to mobilise the society.

Přemysl Vinš (* 1982) je doktorandem na Fakultě humanitních studií UK, premysl.vins@centrum.cz

Keywords: Albania, historical narrative, legitimisation

1 Název článku vychází z výroku Envera Hoxhy, který je uveden na titulní stránce prvního dílu Historie Albánie vydaného v roce 1959 a zní: „Albánský lid se na cestu historie vydal se šavlí v ruce.“ – ALEKS BUDA, STEFANAQ POLLO, KRISTO FRASHËRI, SELIM ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, Tiranë 1959, titulní strana. Tato studie vznikla v rámci projektu studentského vědeckého výzkumu „Jine“ v evropské moderně – reprezentace, sociální praxe a reakce, financovaného z výzkumných prostředků FHS (49/DPV/2012) a v rámci Programu rozvoje

Úvodem

Při studiu historie bývalého sovětského bloku v Evropě nelze přehlédnout, že se i přes jasnou mocenskou dominanci Sovětského svazu v různých etapách studené války některé státy pokusily ze sovětské sféry vlivu vymanit a zajistit si větší prostor pro samostatné rozhodování. Vedle Jugoslávie, která sovětský tábor opustila ještě během Stalinova života v roce 1948, jsou nejznámějšími příklady dezintegračních procesů sovětské mocenské sféry maďarská revoluce v roce 1956, československý obrodný proces ukončený invazí vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 nebo tzv. rumunská národní a specifická cesta k socialismu.² Stranou pozornosti dodnes většinou zůstává případ nejmenší evropské země, která se po druhé světové válce vydala na cestu budování socialismu, totiž Albánie.

Předmětem této studie je historický příběh Albánie, který se ve všech etapách politického vývoje v období od konce druhé světové války do počátku 90. let 20. století stal významným legitimizačním nástrojem pro dobovou mocenskou elitu a její politiku. Budeme zkoumat, jak byla albánská minulost interpretována a vyprávěna v důležitých dílech albánské socialistické historiografie. Nejprve představíme klíčové zlomy albánského historického příběhu a ve druhém kroku budeme analyzovat vztah historického příběhu k dobové vnitropolitické situaci v zemi a v její zahraničně-politické orientaci. Bude ukázáno, jak se tři zásadní politické zvraty v období existence socialistické Albánie promítly do interpretace národní minulosti a jaké historické momenty sloužily jako paralely s tehdejší aktuální politickou situací. Zároveň se zaměříme na strukturu prezentovaného historického příběhu, na jeho hlavní charakteristiky a ideologická východiska, z jejichž perspektivy byly albánské dějiny zpracovány.

V předcházejícím odstavci byly zmíněny tři důležité politické zvraty, které vždy znamenaly změnu zahraničně-politické orientace země. Byť tato studie nemá v úmyslu seznámit čtenáře s podrobným politickým vývojem Albánie ve druhé polovině minulého století, je nutné tyto důležité momenty alespoň stručně vysvětlit.

vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. 12 „Historie v interdisciplinární perspektivě“, podprogram č. 205 605 „Profilace – asimilace – koexistence – integrace – reflexe (vývoj jazykových, konfesních, etnických a národních identit v areálu východní a jihovýchodní Evropy)“.

2 Více o vývoji sovětského mocenského bloku v době studené války JIŘÍ VYKOUKAL, BOHUSLAV, LITERA, MILOSLAV TEJCHMAN, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000.

Albánie, kde k nastolení komunistického režimu došlo na konci druhé světové války, prošla až do pádu komunistických vlád v Evropě naprosto svérázným politickým, společenským, ekonomickým, ale i ideologickým vývojem. Vládnoucí Komunistická strana Albánie³ v čele s Enverem Hoxhou byla v prvních poválečných letech ekonomicky i politicky svázána se sousední Jugoslávií a až do sovětsko-jugoslávské roztržky v roce 1948 vývoj směřoval k začlenění Albánie do jugoslávské federace. Stalinův spor s Titem však Albánii přeměnil v satelitní zemi Sovětského svazu. Proces destalinizace přicházející z Moskvy po XX. sjezdu KSSS v roce 1956 vyvolal u albánského nejvyššího státního vedení obavy o stabilitu místního režimu, neboť Moskva mimo jiné požadovala znatelné zlepšení vztahů s Jugoslávií. To ale bylo pro albánskou komunistickou elitu nepřijatelné, neboť své mocenské postavení vybuodovala do značné míry právě na protijugoslávské rétorice. Rostoucí sovětský tlak ohledně Jugoslávie a také stále klesající ochota Moskvy financovat výstavbu albánského těžkého průmyslu vedly na konci 50. let 20. století k postupnému ochlazení vzájemných vztahů. V atmosféře začínající sovětsko-čínské roztržky na počátku 60. let podpořilo albánské vedení čínskou stranu, čímž ještě výrazněji přispělo k nárůstu nedůvěry Moskvy k albánskému vedení. Na zasedání komunistických a dělnických stran v Moskvě v listopadu 1960, které bylo poznamenáno sovětsko-čínskými rozpory, se albánská delegace jasně postavila na stranu Pekingu a otevřeně obvinila sovětské nejvyšší vedení ze zrady marxisticko-leninských principů. Za vrchol albánsko-sovětské roztržky pak můžeme považovat přerušení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi na konci roku 1961. Politickou a zejména ekonomickou podporu Sovětského svazu a dalších východoevropských zemí se Albánie rychle pokusila nahradit intenzivní spoluprací s Čínou. Toto poněkud kuriózní spojení Albánii zajistilo dostatečnou hospodářskou pomoc pro další industrializaci, značná vzdálenost mezi oběma zeměmi pak Enveru Hoxhovi a jeho nejbližším spolupracovníkům poskytla obranu před možným politickým tlakem ze strany silnějšího partnera. Oteplování vztahů Číny se Západem a změny po smrti Mao Ce Tungse se v Tiraně nesetkaly s pochopením a Hoxhův režim stále častěji kritizoval Peking. K citelnému ochlazení albánsko-čínských vztahů došlo v roce 1976, kdy čínská strana výrazně omezila ekonomickou pomoc svému malému evropskému spojenci. Období čínsko-albánského spojení definitivně

3 Komunistická strana Albánie (Partia Komuniste e Shqipërisë) byla v roce 1948 přejmenována na Albánskou stranu práce (Partia e Punës e Shqipërisë) a pod tímto názvem existovala až do pádu komunismu v Albánii v roce 1991.

skončilo v roce 1978. Poté se Albánie prohlásila za jedinou skutečně socialistickou zemi a až do začátku 90. let rozvíjela vlastní verzi socialismu založenou na politice rozvíjení „permanentní revoluce“ a „soběstačnosti“.⁴

Tři postupné roztržky Albánie s dosavadním ochranitelem a současně ekonomickým partnerem můžeme považovat za klíčové momenty dějin socialistické Albánie. Roztržky se spojenci přinesly změnu nejen zahraniční politiky, ale rovněž změnu ideologické linie. Každá změna politického kurzu si vyžádala nutnost náležitého ospravedlnění, které zpětně legitimizovalo postoj mocenské elity. V legitimizaci, ve vytváření obrazu neomylnosti a prozřetelnosti vůdců vládnoucí strany a státu a v celonárodní mobilizační kampani hrála významnou úlohu interpretace vlastních dějin. Na albánském případě tak můžeme sledovat, obdobně jako u jiných států (nejen) s komunistickou minulostí, využití národních dějin k legitimizaci aktuálních politických, ideologických či hospodářských témat.

Analýza příběhu albánských dějin

Předkládaná studie se zaměřuje na konkrétní případ historiografie, která vytvořila obraz národních dějin úzce souvisejících s dobovými politickými a ideologickými zájmy hlavních představitelů vládnoucí strany a státu. Předmětem analýzy bude nejprve charakter albánského dějepisectví. Budeme sledovat, jaké byly deklarované úkoly albánského dějepisectví, zda se proměňovaly a jestli odpovídaly marxisticko-leninské ideologii. Poté se čtenář seznámí s hlavními body tohoto historického příběhu a s vlivy tří politických roztržek na jeho podobu. Na základě interpretací některých historických událostí, osobností a epoch ukážeme snahu albánských historiků hledat v minulosti paralely s aktuální politickou situací v zemi a s jejím zahraničně-politickým postavením. Závěrečná část se zaměří na základní charakteristiky, které z historického příběhu vyplývaly a které byly zásadní pro albánské autory. Povšimneme si také výrazových prostředků, které se v konstrukci příběhu často opakovaly.

⁴ Podrobněji o historickém vývoji poválečné Albánie PAVEL HRADEČNÝ, LADISLAV HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, Praha 2008, s. 406–530; OWEN PEARSON, *Albania as dictatorship and democracy: from isolation to the Kosovo war 1946–1998*, London 2006. O vývoji albánsko-jugoslávských vztahů podrobněji PETER DANYLOW, *Die außenpolitischen Beziehungen Albanien zu Jugoslawien und zur UdSSR 1944–1961*, München 1982; o albánsko-sovětských vztazích a počátku albánsko-čínského spojení WILLIAM E. GRIFFITH, *Albania and the Sino-Soviet Rift*, Cambridge 1963.

Úkoly a význam albánské historiografie

Studie vychází z několika důležitých historických a literárně-historických syntéz, které poskytovaly ucelený obraz albánských dějin. Uvedené práce byly bezpochyby nejdůkladnějším pokusem o popis vlastních národních a státních dějin, který v Albánii do té doby byl učiněn. Rozsah některých těchto děl dodnes nebyl překonán. Význam zkoumaných přehledových prací byl bezpochyby značný v tom ohledu, že dodnes významně ovlivňuje historické povědomí albánské společnosti.

Syntéza albánských dějin začala být zpracovávána již na konci 50. let 20. století, kdy byl vydán první svazek *Dějiny Albánie*.⁵ Ten popisoval albánskou historii od pravěku až do doby před albánským národním obrozením v polovině 19. století. Do pádu komunismu v zemi pak byly postupně vydány ještě další tři svazky, které se podrobně věnovaly historickému období od národního obrození do poloviny 70. let 20. století.⁶ Další klíčovou přehledovou prací, jejíž rozsah nebyl od pádu komunismu v Albánii dosud překonán, je jednodílný svazek *Historie albánské literatury*.⁷ Uvedené syntézy jsou produkty albánských vědeckých institucí, tedy především Akademie věd, která v Albánii existuje od roku 1972. Pod prvním vydáním prvního svazku *Dějiny Albánie* a prvního zpracování dějin albánské literatury je podepsán Institut historie a literatury při Tiranské univerzitě.⁸ Vedle těchto kanonických děl existuje celá řada dalších prací, které se zaměřují podrobněji na jednotlivé historické epochy. To se týká především moderních dějin Albánie od období národního obrození do konce druhé světové války. Zvláštní pozornost byla věnována i zmíněným třem roztržkám. Každá z nich po sobě zanechala vysvětlující dílo, které podrobně rozebíralo příčiny rozkolu s bývalými spojenci a ospravedlňovalo postoj albánské strany. Roztržky s Jugoslávií se týká

5 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*.

6 ALEKS BUDA, STEFANAQ POLLO, KRISTO FRASHËRI, SELIM ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i dytë*, Tiranë 1965; STEFANAQ POLLO, KRISTO FRASHËRI, KOÇO BIHIKU, MUNI ÇAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i tretë*, Tiranë 1984; LUAN OMARI, STEFANAQ POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*, Tiranë 1983.

7 DHIMITËR SHUTERIQI, MAHIR DOMI, JORGO BULO, VEHBİ BALA, RAZI BRAHIMI, *Historia e letërsisë shqiptare që nga fillimet deri te lufta antifashiste nacionalçlirimtare*, Tiranë 1983.

8 DHIMITËR SHUTERIQI, Koço BIHIKU, MAHIR DOMI, JORGO BULO, VEHBİ BALA, *Historia e letërsisë shqipe, vëllim i parë*, Tiranë 1959; A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*.

dílo *Titoisté*,⁹ roztržky se SSSR dílo *Chruščovci*¹⁰ a roztržky s Čínou dvoudílná práce s názvem *Poznámky o Číně*.¹¹

Analýza albánského historického příběhu vychází hlavně z uvedených historických prací a dějin albánské literatury, které měly status vědeckých monografií. Části článku, které se zabývají významem historické vědy, vycházejí z vybraných kapitol rozsáhlého díla Envera Hoxhy. Jeho projevy a texty byly vydávány postupně v letech 1968–1990 a toto sedmdesátisvazkové dílo pokrývá události v rozmezí let 1941–1979. Některé z Hoxhových textů či projevů obsahují také téma historické vědy a jejích úkolů pro společnost, a tak jsou vhodným zdrojem pro bližší pochopení teoretických a ideologických východisek albánské socialistické historiografie.¹²

Povšimněme si nyní některých vyjádření a textů, které se zabývaly konkrétní úlohou historické vědy v socialistické Albánii. Většinu informací o úloze historie a o teoretickém a metodologickém zakotvení obsahují již úvody vydaných historických syntéz. Jejich autoři se v nich hlásili k marxisticko-leninské teorii a vysvětlovali její aplikaci na výkladu albánských dějin. Některé teoretické úvahy věnované úkolům historie a literatury byly obsaženy také v rozsáhlém díle Envera Hoxhy. Pokud porovnáme práce vydané do konce 50. let 20. století s těmi, které byly vydány v 60., 70. a 80. letech, můžeme si všimnout, že ty mladší ve svých úvodech stále zřetelněji odkazovaly nejen ke klasikům marxismu-leninismu, ale také k projevům Envera Hoxhy nebo jiných vrcholných představitelů vládnoucí ASP. Tento jev musíme vnímat v kontextu vývoje socialistické Albánie. Zatímco do počátku 60. let se Albánie vyvíjela jako jedna ze zemí sovětského bloku, po sovětsko-albánské roztržce zaznamenáváme stále výraznější důraz na zkoumání vlastních dějin a kultury jako zdrojů inspirace a národní hrdosti. Mezi klasiky marxismu-leninismu začal být stále častěji přiřazován sám Enver Hoxha.

Autoři historických syntéz v úvodu zdůrazňovali, že se jedná o první pokus zpracovat albánské národní dějiny, resp. dějiny národní literatury, na základě marxisticko-leninské metodologie. Albánskému čtenáři pak byly vysvětleny základní principy dialektického materialismu a zákony společenského vývoje. Text

9 ENVER HOXHA, *Titistët, shënime historike*, Tiranë 1982.

10 ENVER HOXHA, *Hrusbovianët – kujtime*, Tiranë 1982.

11 ENVER HOXHA, *Shënime mbi Kinën*, Tiranë 1979.

12 Jedním z takových pramenů je například Hoxhův text s názvem *Historická studia mají vyjasnit problémy geneze našeho národa* z listopadu roku 1969, vydaný v ENVER HOXHA, *Vëpra, vëllimi 42*, Tiranë 1984, s. 73–82.

se přitom odkazoval ke klasikům, tedy k Marxovi, Engelsovi a Leninovi.¹³ Žádná ze zkoumaných studií se však nijak nezabývala definicí některých hojně používaných pojmů. „Národ“ je pro albánské autory základní a zcela samozřejmou kategorií, která byla používána i pro nejstarší období albánských dějin. „Národní dějiny“ tak ve zkoumaných pracích znamenají dějiny obyvatel v oblasti dnešního albánského etnického prostoru, přičemž pro období po vyhlášení nezávislosti v roce 1912 dochází k redukci na dějiny albánského státu. Vývoji Albánců mimo území Albánie nebyla věnována větší pozornost.

Přestože všechny zkoumané prameny odkazovaly k marxismu-leninismu jako k teoretickému východisku, jednalo se v albánském případě spíše o jeho redukci na základní schémata, která byla jako marxismus-leninismus prezentována. Ta vytvořila univerzálně použitelnou teorii, která byla přizpůsobena konkrétní politické situaci socialistické Albánie a potřebám albánského stranického vedení. Nesmíme totiž zapomenout, že albánská mocenská elita nevzešla z žádného marxistického intelektuálního prostředí a že předválečné komunistické buňky v zemi byly málo početné, bez širších kontaktů s evropským levicovým hnutím. Mezi albánskými komunisty bylo zároveň jen málo jedinců, kteří se mohli podrobněji seznámit s díly Marxe či Engelse.

Po vysvětlení základních principů marxisticko-leninské teorie albánští autoři zdůraznili, že jejich práce ukazují specifika albánského historického vývoje, který je promítnutím obecných společenských a ekonomických zákonů na místní podmínky. Mezi těmito lokálními specifiky byly uvedeny národně-osvobozenecý boj, cizí invaze, nastolení mnoha cizích režimů a také rivalita a boj mezi velmocemi.¹⁴ Výčtem jednotlivých historických etap národních dějin pak bylo jasně naznačeno, že i přes specifické podmínky, které se promítly do odlišné periodizace jednotlivých ekonomicko-spoločenských formací na území Albánie, albánské dějiny vrcholí „bojem albánského lidu za svobodu, nezávislost a společenskou spravedlnost“.¹⁵ Vše tedy odpovídalo výše popsaným teoretickým konceptům marxismu-leninismu. Tyto práce z konce 50. let rovněž neopomněly přiznat klíčovou historickou úlohu Sovětského svazu, jehož boj za druhé světové války měl podle albánských historiků bezprostředně souviset také s úspěšným osvobozením Albánie v čele s Komunistickou stranou Albánie.¹⁶

13 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 12–13.

14 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 13.

15 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 14.

16 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 16.

Naznačená východiska albánské historiografie do této doby nijak výrazně nevybočovala z modelu marxisticko-leninského chápání historie, uplatňovaného také v jiných zemích východní Evropy. Vydaná díla zdůrazňovala svoji vědeckost a objektivitu. Vedle klíčové legitimizační role takto sepsaných historických prací pro aktuální politické uspořádání je ale nesporné, že lze tato díla v albánském případě vnímat jako první pokus zpracovat národní dějiny a dějiny literatury na základě výsledků vědeckého bádání. Pokus o seriózní vědecký výzkum šel ale ruku v ruce s touto legitimizační a propagandistickou rovinou, které se budeme věnovat podrobněji.

Pokud nahlédneme do mladších historických děl, nemůžeme přehlédnout jistou proměnu jejich úvodních textů. Vedle neustálého zdůrazňování vědeckosti a marxisticko-leninské metodologie jsou patrné stále zřetelnější výzvy ke zkoumání národních dějin a národní literatury. Tento trend musíme vnímat v kontextu se stále se prohlubující izolací Albánie a se snahou nejvyššího státního vedení ideologicky ospravedlnit aktuální politická rozhodnutí. Historický výzkum se stále intenzivněji zaměřoval na vybraná historická období albánských dějin, jejichž interpretace byla důležitá především pro obhajobu národních zájmů, pro argumentaci proti tzv. vnitřním a vnějším nepřátelům a která sloužila jako důležitý prvek během mobilizačních kampaní v době od druhé poloviny 60. let. Tyto kampaně byly reakcí na hospodářské obtíže vyvolané přerušením štedré ekonomické podpory ze strany zemí sovětského bloku, obav z možného útoku proti Albánii (zejména po invazi vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR), zároveň však i nástrojem k upevnění mocenské pozice Envera Hoxhy.¹⁷

Od 60. let 20. století byli také Sovětský svaz a jeho spojenci stále ostřeji obviňováni ze zrady marxismu-leninismu. Když se pak Albánie ve druhé polovině

17 Jakási obdoba čínské kulturní revoluce proběhla v Albánii v letech 1966–1969, avšak pod stranickou kontrolou. Tzv. „ideologicko-kulturní revoluce“ (Revolucioni ideologjik-kulturor) posloužila k upevnění mocenské pozice Hoxhovy vlády, zamezení pronikání kulturních a ideových vlivů ze zahraničí a urychlení modernizace země. Mezi její hlavní znaky patřily boj proti byrokratizmu, pokus odstranit ekonomické rozdíly mezi jednotlivými vrstvami společnosti, likvidace soukromého pozemkového vlastnictví a zákaz náboženských institucí v zemi. Vedle snahy upevnit mocenské postavení v situaci, kdy se Tirana postavila jak proti západním zemím, tak proti sovětskému bloku, měla mít tato mobilizační kampaň také svůj ekonomický přínos – širší zapojení žen a úředníků do výroby, organizování jednorázových brigád, odpoutání pozornosti od ekonomických těžkostí. Na rozdíl od Číny se však tato mobilizační kampaň nevymkla vládnoucí straně z kontroly. K tomu více EDWIN JACQUES, *Shqiptarët, Historia e popullit shqiptar nga lashtësia deri në ditët e sotme*, Tiranë 1995, s. 528–529; O. PEARSON, *Albania as dictatorship and democracy*, s. 621–625; P. HRADEČNÝ, L. HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, s. 472–479.

70. let rozešla i s Čínou, projevy vysokých představitelů ASP prezentovaly Albánii jako jedinou zemi, která neznadila ryzí marxisticko-leninské principy. Vydávané dílo Envera Hoxhy se stalo základním zdrojem, ke kterému se jako k dílu jednoho z marxisticko-leninských klasiků odvolávaly všechny vědecké studie. Vzhledem ke stále vzrůstající potřebě využít historii pro aktuální politická témata tak není překvapením, že se téma úlohy historiografie dočkalo komentářů na nejvyšších místech. Hoxhovy projevy byly následně zakomponovány do vydávaných odborných prací jako jedno z klíčových teoretických východisek.

Úvody historických syntéz vydaných v období izolace země se již tolik nezabývaly nastíněním základních principů dialektického materialismu a dalších základních východisek marxismu-leninismu, místo toho se stále více odkazovaly k dílu Envera Hoxhy. V úvodu 4. dílu *Historie Albánie*¹⁸ se například můžeme dočíst: „Pro vydání tohoto dílu se kolektiv autorů v první řadě opíral o hlavní dokumenty ASP a o díla soudruha Envera Hoxhy, která tvoří nejen základní dokumentaci pro sledované období, ale také teoretickou a metodologickou základnu pro interpretaci a správné marxisticko-leninské zhodnocení historických událostí a jevů.“¹⁹

Mohlo by se zdát, že uvedené věty byly jen prázdnými frázemi, jež se součástí textu staly spíše z povinnosti. Mnohé další práce se ale k dílu Envera Hoxhy odkazovaly podrobněji a jasněji. Již uvedená syntéza *Dějiny albánské literatury* obsahuje úvod, kde je Hoxhovo dílo uvedeno jako hlavní metodologický a teoretický zdroj. Vedle těchto obecných frází se odvolává na Hoxhovy konkrétní projevy.²⁰ Na základě nich zde můžeme zrekonstruovat úkoly, které mělo plnit studium historie a dějin literatury.

Důraz na vědecký přístup ve všech oborech lidské činnosti se v projevech vrcholných albánských představitelů objevoval prakticky již od jejich převzetí moci na konci druhé světové války.²¹ Společenské vědy nezůstaly opomenuty a po vyostření vztahů Albánie se SSSR a později i s Čínou se historické bádání a pře-

18 L. OMARI, S. POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*.

19 L. OMARI, S. POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*, s. 6–7.

20 D. SHUTERIQI, M. DOMI, J. BULO, V. BALA, R. BRAHIMI, *Historia e letërsisë shqiptare që nga fillimet deri te lufta antifashiste nacionalsocialistare*, s. 4.

21 Například projev Envera Hoxhy z 25. ledna 1978, který byl vydán pod názvem *Naše postoje jsou postoje vědecké, založené na marxismu-leninismu* v ENVER HOXHA, *Vepra, vëllimi 63*, Tiranë 1988, s. 240–250, nebo Hoxhův projev z 21. května 1976, vydaný pod titulem *Texty necht' jsou psány marxisticko-leninskou optikou* v ENVER HOXHA, *Vepra, vëllimi 57*, Tiranë 1987, s. 323–341.

devším jeho správná interpretace staly důležitým legitimizačním a propagandistickým prostředkem. K důležitosti a problémům historického bádání se nezdáka vyslovovali klíčoví straniční představitelé, včetně samotného Envera Hoxhy. Většinou se tak dělo při příležitosti vydání nějaké významné práce, nebo v situaci zvýšené potřeby mobilizace společnosti. Proto zejména od poloviny 60. let 20. století můžeme také v Hoxhových projevech nalézt stále častější komentáře týkající se historie a historiografie. Na základě několika projevů Envera Hoxhy lze snadno pochopit, jaká témata historického výzkumu byla pro albánské komunisty zásadní a jakým způsobem měla být albánská historie interpretována.

Mezi významné projevy, které bylo možné chápat jako direktivu shora, patřil Hoxhův z února roku 1978, tedy z doby po ideologickém rozchodu s Pekingem a z počátku období albánské sebeizolace. Tento projev vydaný pod titulem *Píše důstojnou historii našeho lidu* byl zařazen do vydání monumentálního sedmdesátisvazkového Hoxhova díla.²² Obsah řeči je úzce spjat s dobovou politickou rétorikou, která ostře vystupovala jak proti západním zemím, tak také proti komunistickým zemím, včetně Sovětského svazu a Číny. Především dřívější spojenci byli permanentně obviňováni ze zrady pravých marxisticko-leninských principů a z demontáže socialistického zřízení ve svých zemích. Obtíže, kterým Albánie v této době musela čelit a které byly nejcitelnější hlavně v ekonomické oblasti, vysvětlovala státní propaganda jako důsledek nepřátelské činnosti mocných států proti Albánii a ASP. Dějepisectví se v tomto kontextu stalo důležitým prostředkem, jak podpořit představu nepřátelského obklíčení země, a zároveň apelem na vnitřní jednotu a důvěru v moudrost ASP a jejich vůdců.

Patrné je to hned z úvodu projevu, v němž Hoxha podotkl, že kvalitní zpracování albánské historie si nevystačí jen s vydáním několikavazkových *Dějin Albánie*, ale že je třeba zaměřit se na vypracování podrobných studií o jednotlivých etapách albánských dějin. Hoxha doslova uvedl: „Zdůraznil jsem, že je nutné vytvořit zvláštní monografie o různých obdobích, o povstáních našeho lidu nejen proti Osmanům, ale i dříve: proti Římanům, velkému Srbsku, proti Řekům, proti Italům.“²³ Už z uvedených slov je zřejmé, jakou cestu měla následovat albánská historiografie. Úkolem historických prací bylo prezentovat albánskou minulost jako nepřetržitou obranu před cizími uchvatiteli, což byl obraz značně potřebný v situaci prezentovaného obklíčení země současnými nepřáteli.

22 E. HOXHA, *Věpra, vëllimi* 63, s. 287–292.

23 E. HOXHA, *Věpra, vëllimi* 63, s. 287.

Důraz na prezentování albánské minulosti jako nepřetržitého boje proti nepřátelům nebyl zdaleka jediným očekáváním od albánských historiků. Dalším významným bodem mělo být zdůrazňování významu lidových mas na dějinných procesech. Enver Hoxha ve svém projevu obvinil dějepisce z západních zemí z falzifikování historie a z přehlížení malých zemí a neelitních vrstev společnosti. Vyzval přitom, aby historické práce zdůrazňovaly nejen zásluhy „vůdců lidu“, ale především klíčovou úlohu samotných lidových mas na dějinných procesech země, na úspěchu boje za svobodu. Albánská historiografie, podle něho, již započala tuto cestu vydáním historických prací a uplatněním marxisticko-leninské metodologie. Hoxhova představa ale mířila ještě dál. Podle něho totiž nestačí na obecné rovině zdůrazňovat zásadní roli mas; dějepisce se musí zaměřit na odhalování konkrétních příkladů, potvrzujících důležitou úlohu mas. Mělo se to týkat zejména připomínání tzv. lidových hrdinů, kteří proti nepřátelům země bojovali v každém období albánských dějin a jejichž jména zůstala zapomenuta. Albánský komunistický vůdce v této souvislosti poskytl historikům také návod, jak se tohoto úkolu chopit. Podle něho by historické bádání mělo hledat inspiraci v bohatém albánském folklóru, který uchoval zmínky o konkrétních bojovnících z minulých dob. Jména a činy osob, které se vyskytovaly pouze na základě ústně předávaných písní a básní, nyní měly být podrobeny historickému vědeckému zkoumání.²⁴ Hoxha tyto myšlenky shrnul následovně: „Přísluší nám, marxistům-leninistům, abychom psali důstojnou historii našeho lidu, abychom tomuto lidu ukázali, že je to jen on, kdo bojoval a proléval krev za svobodu a nezávislost, že z lůna tohoto národa a nikoli z řad vykořisťovatelských tříd vzešli hrdinové, vůdčové bitev a že vedle těchto známých lidí existovali další takoví lidé, stejně tak slavní, kteří ale upadli v zapomnění. Historie, tak jak je psaná, zmiňuje některé vlastence, ale nebyly to jen tyto velké osobnosti, protože vedle nich byli i další neméně důležití, kteří jsou veřejnosti stále neznámí.“²⁵

Hoxhovu řeč rozhodně nemůžeme považovat za předzvěst nějakého historicko-antropologického obratu v albánském dějepisectví. Pokusy hledat ve folklóru zdroje historického bádání a důraz na tzv. lidové hrdiny odpovídaly celkové nacionalizaci albánských společenských věd a kultury, která je patrná právě v období stále se prohlubující izolace země. Projevovala se akcentem

24 E. HOXHA, *Vepra, vëllimi 63*, s. 288.

25 E. HOXHA, *Vepra, vëllimi 63*, s. 291.

na významné momenty albánské minulosti a folklór jako na východiska pro albánskou historii, literaturu, hudbu. Poznání slavné albánské minulosti a kulturního bohatství bylo zdrojem národní identity, ale také klíčovým námětem. Projevoval se v různých oblastech. Albánští lingvisté se zaměřovali na hledání vazeb ilyrských toponym s albánštinou, literární studie analyzovaly první albánsky psané knihy z 16. století a na základě jejich kvality vyvozovaly závěr, že musela existovat mnohem starší literární tradice, a historická díla podporovala představy o albánské autochtonnosti. Albánský folklór se stal námětem prvních divadelních her, po celé zemi vznikaly folklórní soubory a také hudební tvorba hledala inspiraci v albánském folklóru. To vše představovalo alternativu k vlivům ze zahraničí, které se Hoxhovo vedení snažilo co nejvíce omezit. Tomu odpovídaly i exemplární tresty za poslech zahraniční hudby nebo za šíření zahraniční literatury. Albánci měli ve vlastní historii a bohaté kultuře hledat zdroje národní hrdosti a povzbuzení pro těžkou dobu, v níž se jejich země nacházela. Výzkum folklóru, literatury a historie měl Albáncům také ukázat, že albánská kultura je rovnocenná těm zahraničním. Důležitost národní historie, literatury a folklóru byla ještě podtržena oficiálně prosazovanou politikou boje proti cizím vlivům ve všech oblastech politického, hospodářského a společenského života.²⁶ Tento nacionální prvek byl v Albánii silně přítomný a albánská věda jej měla rozvíjet. Zároveň je třeba dodat, že tento „obrat do sebe“ nebyl v době komunismu ničím novým. Albánští představitelé a autoři zkoumaných děl v tomto smyslu navazovali na období národního obrození, ale také na předválečný režim Ahmeta Zogu. Po druhé světové válce a zejména v době rostoucí mezinárodní izolace Albánie tento trend pouze akceleroval. Modernizace albánské společnosti totiž přispěla k větší popularizaci nacionální argumentace.

Naznačili jsme, že základní tendencí, která charakterizovala dobová vyjádření ohledně cílů a metody psaní historie, bylo studium národních dějin a hledání historických událostí a osobností, které byly zásadní pro dobovou politickou rétoriku namířenou jak do zahraničí, tak na domácí publikum. V tomto kontextu není žádným překvapením, že se albánští historikové museli vypořádat i s požadavkem na výzkum otázky etnogeneze Albánců. O tom, že tato otázka měla pro albánskou propagandu zásadní význam, svědčí projev Envera Hoxhy před

26 Ostré výpady proti zahraničním vlivům v zemi se objevovaly už od zahájení tzv. albánské kulturní revoluce v polovině 60. let a rétorika označovala tyto vlivy za viníky úpadku morálky, disciplíny a ostrážitosti. K tomu srov. Hoxhův projev z 21. května 1973 *Nechť je poslána práce a propaganda strany proti cizím jevům* v ENVER HOXHA, *Vepra, vëllimi 51*, Tiranë 1986, s. 155–174.

Politickým byrem ÚV ASP z 3. listopadu 1969. Tento projev později vyšel pod titulem *Historická studia necht' slouží vyjasnění problémů geneze našeho národa* jako součást Hoxhova díla.²⁷

To, že se jednalo o naprosto zásadní téma úzce spjaté s politikou, vyplývá z Hoxhova požadavku určeného domácím vědcům, aby každá vydaná studie byla skutečně vědecky doložena. Jen vědecká argumentace mohla podle něho být účinným nástrojem k odrazení nepřátelské propagandy a k odůvodnění neoprávněných územních požadavků sousedních států vůči Albánii.²⁸ Projev varoval před cestou šovinismu a idealismu, což byly – podle Hoxhy – hlavní charakteristiky západní vědy. Toto riziko konkrétně ilustroval na nesmírně důležitém a na Balkáně obecně velmi citlivém tématu etnogeneze, neboť si byl vědom, že právě toto téma je značně náchylné k využívání hypotéz, pro jejichž ověření scházejí prameny. Pro dokreslení své myšlenky kritizoval některé interpretace, které se v albánském prostředí vyskytovaly už od doby národního obrození v 19. století a které přezívají i dnes, mnoho let po pádu komunismu. Za vysloveně škodlivé označil pokusy využívat takové teorie v útoku proti druhým: „To, co je naše, musíme bránit studiiemi s ověřenou argumentací. Nikdy jsme neoznačovali za albánské to, co takové není. V žádném případě tak nemůžeme o dnešních Dalmatincích vyvodit závěr, že když v minulosti žili na jejich území Ilyrové, tak celá jejich civilizace je vlastně naše.“²⁹

I když na jedné straně sám Enver Hoxha varoval před zjednodušenými a nepodloženými závěry, neboť si byl vědom, že taková argumentace nemůže mít v propagandistickém boji úspěch, v žádném případě zcela nepohrbil některé myšlenky a teorie, které by v případě existence pramenných dokladů mohly hrát významnou roli v posílení albánské argumentace proti sousedním zemím. Jednalo se především o tzv. pelagickou teorii o původu Albánců, která se zabývá těžko zjištělnou otázkou etnické příslušnosti předřeckých kmenů na území jižního Balkánu. Tyto kmeny jsou někdy uváděny jako možný prapředek ilyrských kmenů, které osídlily rozsáhlé oblasti Balkánského poloostrova v období od 7. století př. Kr. do 7. století po Kr.³⁰ Albánci jsou současnou vědou považováni za pravděpodobné potomky ilyrských kmenů na území dnešní Albánie. Zastánci

27 *Studimet historike t'i shërbejnë sqarimit të problemeve të gjenезës së popullit tonë* v E. HOXHA, *Vëpra, vëllimi 42*, s. 73–82.

28 E. HOXHA, *Vëpra, vëllimi 42*, s. 74.

29 E. HOXHA, *Vëpra, vëllimi 42*, s. 75.

30 P. HRADEČNÝ, L. HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, s. 13.

pelasgické teorie o původu Albánců tedy tvrdili, že Albánci, coby potomci Ilyrů, mají přímý vztah také k těmto předřeckým kmenům na Balkáně, a patří tedy k přímým potomkům původních obyvatel regionu.³¹

Hoxha ve svém projevu připomněl existující interpretace, že řecká antická kultura byla významně ovlivněna kulturou původního – autochtonního – obyvatelstva. Sice upozornil, že chybějí jakékoli důkazy pro ověření etnického původu praobyvatel Balkánu, ale již jen fakt, že tyto ideje zmínil, dokazuje, že s nimi stále bylo počítáno. Hoxha vyzval k dalšímu výzkumu v této oblasti, a to i přes nemožnost dobrat se nějakých konkrétních vědeckých důkazů.³² Obtížně prokazatelná představa o tom, že Albánci jsou potomky původních obyvatel Balkánu, byla pro albánský komunistický režim značně lákavá i přes deklarovanou přísnou vědeckost.

V rozsáhlém Hoxhově díle, jehož pasáže byly (zřejmě povinně) citovány všemi odbornými studii v zemi, je možné najít více odkazů vztahujících se k historii a dějepiscetví. Většinou se ale tyto texty věnovaly základním obdobím albánských dějin, která měla význam pro vládnoucí komunistickou elitu. Zmíněné téma etnogeneze mezi taková rozhodně patřilo. Podobné pozornosti se těšilo rovněž období albánského národního obrození, vrcholící v roce 1912 vyhlášením nezávislosti země. Naprosto stěžejním tématem pak byla druhá světová válka a albánský partyzánský boj v čele s Komunistickou stranou Albánie (KSA).

Výše uvedený text naznačil některá důležitá témata albánského dějepiscetví, ale jeho hlavním cílem bylo představit požadavky, které byly na albánské historiky kladeny shora. Je patrné, že albánští autoři prezentovali výsledky historického bádání v první řadě jako seriózní vědecký výzkum vycházející z „objektivního“ marxisticko-leninského učení. Odkazy na vědecké metody patrně přispěly k posílení autority albánské poválečné historiografické produkce ze strany albánské

31 V albánském intelektuálním povědomí se tato představa rozšířila v 19. století, poté co s ní pracovali někteří ideologové národního hnutí. Mezi nejznámější zastánce a šířitele pelasgicko-ilyrské teorie o původu Albánců patřil Sami Frashëri (1850–1904), jeden z významných představitelů národního hnutí Albánců. Otázce albánského původu věnoval hlavní část své základní ideologicko-politické práce *Albánie, čím byla, čím je a čím se stane* – první vydání SAMI FRASHËRI, *Shqipëria, ç'ka genë, ç'është e ç'do të bëhet*, Bukurešť 1899. Překlad tohoto politického programu do němčiny *Was war Albanien, was ist es, was wird es werden?* vyšel v roce 1913.

32 *Studimet historike t'i shërbejnë sqarimit të problemeve të gjenezës së popullit tonë* v E. HOXHA, *Vëpra, vëllimi 42*, s. 73–76.

veřejnosti. To samo o sobě bylo podpořeno již prostým faktem, že do ustanovení komunistické vlády v zemi nevyšly žádné podrobné přehledové práce mapující národní historii. Cílem albánských historiků bylo ukázat, že marxismem-leninismem popsané zákonitosti dějinného vývoje platí také pro Albánii, zároveň však byla hledána albánská specifika a vysvětlovány příčiny těchto specifík. Důležitým požadavkem bylo vyzdvihování klíčové role neelitních vrstev společnosti, což je samozřejmě rovněž znakem charakterizujícím marxisticko-leninskou historiografii.

Vedle toho je na albánském příkladu dobře patrná nacionalizace historického příběhu, která je zřetelná zejména v období ideologicko-politických sporů země s dosavadními spojenci. Jakýsi „obrat do sebe“ se v pokynech a radách směřovaných k historikům stále častěji projevoval požadavkem výzkumu konkrétních historických epoch a otázek, které úzce souvisely s aktuálními politickými potřebami albánské mocenské elity. Kromě toho lze „obrat do sebe“ sledovat i na teoretické rovině, kdy stále větší prostor zaujímaly teoretické texty a projevy nejvyššího stranického a státního vůdce Hoxhy, jehož kult osobnosti byl albánskou propagandou rozvíjen zejména od 60. let 20. století, tedy opět v době počínající izolace země. Stále silněji zdůrazňovaný příklon k teoretickým myšlenkám Envera Hoxhy ale v žádném případě neznamenal odklon od marxismu-leninismu, ba právě naopak. Připojení jména albánského vládců po bok klasiků, jakými byli Marx, Engels či Lenin, Albánie deklarovala, že zastává autentické hodnoty marxismu-leninismu, tak jak je vytvořili právě tito klasikové. Projevuje se tím záměr obvinít sovětské a později i čínské vedení ze zrady principů marxismu-leninismu. Deklarované úkoly historického bádání se v albánském případě sice vždy odvolávaly na teoretická východiska marxismu-leninismu, avšak interpretace jednotlivých událostí či celých epoch měla především podpořit albánskou nacionální argumentaci úzce spojenou s aktuálními politickými záměry mocenské elity.

Hlavní zlomové body albánského historického příběhu

Po uvedení základních teoretických a ideologických východisek albánské historické vědy se nyní zaměříme na konkrétní podobu albánského historického příběhu, tak jak byl konstruován v analyzovaných historických pracích.

Na první pohled je zjevné, že se výklad albánských dějin plně držel marxisticko-leninského pojetí historiografie, podle něhož dějiny směřují k vytvoření beztrždní komunistické společnosti. Popis dějin jako společenského emancipačního procesu vedoucího k nastolení sociálně spravedlivé společnosti pak ještě výrazně doplňoval nacionální element. Historie Albánie tak byla od počátku popisována

sice jako proces neúnavně směřující k socialismu, ale zároveň jako věčný zápas o samostatnost a národní přežití.³³

Albánský historický příběh vytvořený po druhé světové válce se opíral o několik klíčových bodů, které socialistická propaganda s oblibou využívala k posílení národního vědomí a vlastních ideologických a politických pozic. Za tyto body můžeme označit: teorii o ilyrském původu Albánců, osobu albánského vojevůdce Skanderbega z 15. století, období národního obrození a národně-osvobozenecký boj za druhé světové války. Jde zároveň o zlomové body prezentované cesty historického vývoje Albánců – od Ilyrů až k plné emancipaci albánského národa pod vedením ASP a vybudování nové Albánie, která setřásla staleté břemeno zaostalosti, necivilizovanosti.

Ilyrové

Zásadním historickým tématem byla otázka původu Albánců. Albánská socialistická historiografie se zcela jednoznačně držela teorie o ilyrském původu Albánců, která je sice i většinou zahraničních badatelů považována za pravděpodobnou, ale seriózní vědecké práce připomínají, že jde stále pouze o hypotézu založenou na celé řadě nepřímých důkazů.³⁴ Opatrnost, s níž je hypotéza o ilyrském původu Albánců uváděna v zahraničních studiích, zcela chybí v těch albánských. To platí o pracích jak ze současnosti, tak z epochy komunismu. Stejně tak je tomu i s argumenty, které se pokoušely ilyrskou stopu vyvrátit.³⁵ Albánské historické

33 V prvním díle *Dějiny Albánie* se například píše: „Tlak, který vyvíjely slovanské národy během 7. až 10. století, nemohl změnit etnický charakter Albánců. Ten nemohl změnit ani byzantský tlak, který byl vyvíjen ze strany administrativy, církve a kultury,“ s. 167.

34 Hlavní argumenty podporující tezi o tom, že Albánci jsou potomky některých ilyrských kmenů z oblasti dnešního albánského etnického prostředí, vycházejí především z jazykové analýzy současné albánštiny. Dochovaná ilyrská toponyma lze vysvětlit pomocí dnešní albánštiny. Do dnešních dní se ale nenašel žádný text v ilyrském jazyce, na kterém by bylo možné s jistotou prokázat, že se albánština vyvinula z jazyka Ilyrů. K tomu E. JACQUES, *Sbqiptarët, Historia e popullit sbqiptar nga lashtësia deri në ditët e sotme*, s. 41–43; P. HRADEČNÝ, L. HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, s. 40–44.

35 Mezi vědce odmítající ilyrský původ Albánců patřil mimo jiné německý filolog Gustav Weigand, který prosazoval názor, že Albánci pocházejí z východních částí Balkánu a vyvinuli se spíše z některých thráckých kmenů. To, že Albánci nejsou potomky Ilyrů ve svém regionu, Weigand dokládal tím, že albánština postrádá vlastní námořní a rybářskou terminologii, a tudíž Albánci zřejmě kdysi nemohli žít v těsném kontaktu s mořem jako Ilyrové – GUSTAV WEIGAND, *Sind die Albaner die Nachkommen der Illyrer oder der Thraker?*, *Balkan-Archiv* 3/1927, s. 227–251.

práce bez jakýchkoli pochybností vysvětlovaly, že k formování albánského etnika došlo poté, co do 8. století pronikly do oblasti západního Balkánu Slované, kteří časem asimilovali značnou část ilyrských kmenů, zejména v oblasti bývalé Jugoslávie. Na území Albánie Slované rovněž pronikli, ale v horských oblastech se domácímu obyvatelstvu podařilo odolat jejich asimilačnímu tlaku. Z těchto skupin původního ilyrského, zčásti také romanizovaného obyvatelstva se pak během středověku vytvořili Albánci.³⁶

Albánské dějepisectví v době komunismu s ilyrskou teorií pracovalo jako s nepochybnitelným faktem. Značný prostor byl ve sledovaných syntézách věnován formování ilyrských státních útvarů, jejich vztahům s řeckými městskými státy a později s Římany. Velké pozornosti se těšily i některé historické osobnosti, zejména jednotliví ilyrští panovníci, jejich války s Římany a začlenění Ilýrie do římské říše. Albánští historikové se také podrobně věnovali kulturnímu vývoji Ilyrů, který byl založen na velkém množství nalezeného archeologického materiálu v Albánii. Albánské historické práce zároveň přecházely nedostatek pramenů o rozhodujícím období ve formování albánského etnika, stejně jako teorie, které ilyrsko-albánskou kontinuitu zpochybňovaly.

Doložená přítomnost ilyrských kmenů na území Albánie, jejich ne zcela prokázané spojení s Albánci a jejich naprosto nedoložený pelasgický původ tvořily v albánské historiografii první důležitý bod konstrukce albánských dějin. Jednalo se o startovní čáru vývoje, jehož vrcholem bude vytvoření socialistické Albánie po druhé světové válce. Tento první bod plnil důležitý ideologický a propagandistický úkol: mohl být využit v nacionalistické rétorice proti sousedním zemím a ukazoval, že území Albánie bylo nejen v centru zrodu evropské civilizace, ale její obyvatelé patřili mezi její hlavní tvůrce.

2. Skanderbeg

Další klíčový moment v historickém příběhu socialistické Albánie byl bezpochyby spjat s osobností albánského knížete Gjergje Kastriotiho z 15. století, který je znám pod jménem Skanderbeg (1405–1468). Ve druhé polovině 15. století dokázal pod svým vedením sjednotit další albánská knížata v boji proti osmanské říši. Jeho oddíly několikrát porazily početně silnější osmanskou armádu, které se Skanderbegův odpor do jeho smrti nepodařilo nikdy zcela zlomit. Po dobu při-

36 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 153–155.

blíže dvaceti let se tak především severní části Albánie vymanily z moci osmanské říše. Skanderbeg se v době albánského národního obrození v 19. století stal symbolem národní jednoty, odvahy a slávy. Albánská komunistická historiografie Skanderbegův kult převzala a dále rozvíjela.³⁷ Jeho boj proti osmanské přesile byl prezentován jako národně-osvobozenecský boj, který vedl k vytvoření jednotného albánského státu; v duchu marxismu-leninismu ale samozřejmě nebylo zapomenuto na klíčový význam lidových mas.

Skanderbeg se stal symbolem albánské hrdosti, bojovnosti, pokrokovosti, státnotvornosti a hlavně národní jednoty.³⁸ V tom albánské komunistické dějepiscectví navázalo na tradici 19. století. Proto v kapitole o albánském hrdinovi nenalezeme ani náznak interpretace, že by byl Skanderbegův protiturecký odpor bojem křesťanů s muslimy. S albánským hrdinou se měli ztotožnit všichni Albánci bez ohledu na to, že většinová populace vyrostla v muslimských rodinách. Přísně sekulární socialistická Albánie tak převzala a ještě zdůraznila starší interpretaci Skanderbegova protiosmanského zápasu jako národně-osvobozenecského boje. Skutky středověkého hrdiny ukazovaly, že se i malý národ může úspěšně postavit nepřátelské přesile, a to i přes naprostý nedostatek pomoci ze zahraničí.

3. Rilindja (Národní obrození)

Třetím bodem albánského historického příběhu bylo období národního obrození, které albánské historické práce většinou datovaly do období let 1839–1912,

37 Albánská díla o životě a činech Skanderbega jsou často zatížena mnoha zažitými představami, která neodpovídají faktům. Ze seriózních prací o nejvýznamnější postavě albánských dějin lze doporučit zejména OLIVER JENS SCHMITT, *Skanderbeg, Der neue Alexander auf dem Balkan*, Regensburg 2009; KASEM BIÇOKU, *Skënderbeu*, Tiranë 2005. Zdařilé shrnutí nabízí také P. HRADEČNÝ, L. HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, s. 100–115.

38 O tom, že bylo ideologicky a propagandisticky žádoucí přisuzovat Skanderbegovi zmíněné charakteristiky, svědčí také obsah přednášek z mezinárodní konference, která se uskutečnila v lednu roku 1968 v Tiraně při příležitosti 500 let od Skanderbegova úmrtí. Jen namátkou vyběráme názvy některých příspěvků: *Zemědělci – hybná síla v boji za svobodu během 30. let 15. století* – S. PULAHA, *Fshatarësia – forcë lëvizëse në luftën për liri gjatë viteve 30 të shek. XV*, in: Konference e dytë e studimeve albanologjike, Tiranë 12–18 janar 1968, Tiranë 1969, s. 45–51; *Nëkolik kontributë të rolit të Skanderbegut në çeljen e luftës së popullit shqiptar* – A. MIRDITA, *Disa konsiderata mbi rolin e Skënderbeut në udhëheqjen e luftës së popullit shqiptar*, s. 229–230; *Historikë e fitimit të shtetit të pavarur të Shqipërisë në vitet 1912–1913* – N. PLASARI, *Fitorja historike e 29 Nëntorit 1944 – kurorëzimi i gjitë të luftërave të popullit shqiptar për liri, pavarësi dhe përparim*, s. 365–370.

tedy do doby mezi pokusem o významné reformy v osmanské říši (tzv. reformy Tanzimatu) a vyhlášením nezávislosti Albánie v listopadu roku 1912.³⁹

Na složitém vývoji 19. století albánští historikové nejen vysvětlili zrod albánského politického programu a národního uvědomění, ale obsáhle se věnovali i překážkám tohoto procesu. Do albánského historického příběhu tak byly velmi obratně přidány instituce, země, ale i společenské vrstvy, které byly charakterizovány negativně. Jejich činnost v minulosti tak ilustrovala jejich negativní vliv na rozvoj albánské společnosti. To bezesporu posloužilo jako jeden z argumentů ospravedlňující kroky komunistického státu proti těmto skupinám. Nejvýrazněji se to projevilo v hodnocení role jednotlivých náboženských skupin a jejich institucí, feudálních vlastníků půdy a také sousedních zemí. Činnost albánských národních buditelů byla historickými pracemi hodnocena pouze optikou jejich přínosu v procesu vedoucím k vyhlášení nezávislosti země a vytvoření albánské národní identity.

4. Národně-osvobozenecý boj, ustanovení lidového režimu

Za vrchol albánských dějin byl považován národně-osvobozenecý boj proti italským a německým okupantům, během kterého vznikla Komunistická strana Albánie,⁴⁰ a ustanovení vlády v čele s komunisty v roce 1944. Partyzánský boj popisovala albánská socialistická historiografie jako začátek osvobození země nejen od vnějších, ale i od vnitřních nepřátel. Boj vedený komunistickou stranou

39 Srov. A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i dytë*, s. 37; D. SHUTERIQI, M. DOMI, J. BULO, V. BALA, R. BRAHIMI, *Historia e letërsisë shqiptare që nga fillimet deri te lufta antifashiste nacionalçlirimtare*, s. 89.

40 Komunistická strana Albánie (Partia Komuniste e Shqipërisë) vznikla v listopadu roku 1941 sloučením několika komunistických buněk, které v Albánii existovaly už v meziválečné době. Jednalo se však o neoficiální, navíc v ilegalitě působící, skupiny intelektuálů, kteří se s levicovými myšlenkami seznámili během působení v zahraničí. Jejich předválečný vliv v albánské společnosti byl minimální, k čemuž přispěl jistě i fakt, že v chudé agrární zemi bez významnějšího průmyslu neproběhla masivní industrializace a nevznikla dělnická třída. Důležitý vliv na vznik KSA měli jugoslávští komunisté, kteří se podíleli na vytváření politické a vojenské koncepce KSA. Obě strany spolu úzce spolupracovaly až do roku 1948. Během tohoto období měla na rozhodování albánských komunistů klíčový vliv Komunistická strana Jugoslávie. Více o vzniku KSA a ustanovení komunistické vlády v Albánii P. HRADEČNÝ, L. HLADKÝ, *Dějiny Albánie*, s. 394–410; FRASHËRI, K.: *Historia e lëvizjes së majtë në Shqipëri dhe e themelimit të PKSH-së 1878–1941*. Tiranë 2006; BARTL, P.: *Albanien: vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, str. 234–239; E. JACQUES, *Shqiptarët, Historia e popullit shqiptar nga lashtësia deri në ditët e sotme*, s. 452–467.

zajistil albánským komunistům nezpochybnitelnou autoritu a stal se jedním ze základních ideologických kamenů nového režimu. Obraz komunistické strany jako osvoboditelky země poskytoval legitimitu stranickému vedení, jehož značná část se přímo zúčastnila partyzánského hnutí.

Historický příběh Albánie zobrazoval dvoutisíciletou trnitou cestu autochtonního národa, jehož existence byla po celou dobu ohrožována cizími vpády, snahou rozdělit albánský lid a uvrhnout jej do poroby. Osvobození země pod komunistickým vedením mělo symbolizovat definitivní obhájení národní existence; šlo o dokončení procesů, které byly započaty v minulosti. Příběh albánských dějin tak byl jakýmsi pohledem zpět na vykonané dílo a na překážky, které bylo nutné překonat. Šlo o začátek nové budoucnosti, která tentokrát stála na jistějších základech.

Vliv politických změn na podobu historického příběhu

V předchozích odstavcích jsme se seznámili s hlavními body historického příběhu Albánie vytvořeného v období po druhé světové válce. Nyní se podívejme na to, jaký dopad měly na interpretaci albánských dějin tři zmíněné politicko-ideologické roztržky, po kterých Albánie změnila svého ochránce na mezinárodně politické scéně.

Už bylo uvedeno, že každá roztržka za sebou zanechala minimálně jedno propagandistické dílo, které náležitým způsobem vysvětlovalo důvody sporu a obhajovalo postoj albánské strany. Od určitého momentu se tak dosud oficiálně podporovaná propagandistická linie otočila téměř o 180 stupňů. Je pochopitelné, že tak výrazný obrat vyžadoval náležité vysvětlení.⁴¹

Roztržky se stávajícími spojenci nejvýrazněji ovlivnily nejmladší části historického příběhu, předně interpretace událostí za druhé světové války a po jejím skončení. Změny se projevíly hlavně v přehodnocení významu vzájemné spolupráce a v prezentování negativního vlivu bývalého spojence na vývoj v Albánii.

41 Vyostřování vztahů s jednotlivými spojenci samozřejmě probíhalo postupně a trvalo určitou dobu, avšak státem řízená média o tom neinformovala. Veřejnost byla oficiálně zpravena až po definitivním rozchodu s dosavadním spojencem, po stabilizaci Hoxhovy mocenské pozice a s počátkem propagandistické kampaně proti bývalému spojenci. V případě roztržky s Jugoslávií to bylo až po informbyrovské protijugoslávské rezoluci z konce června 1948, se Sovětským svazem po Chruščovově projevu na XXII. sjezdu KSSS v říjnu roku 1961 a roztržku s Čínou ohlašoval Hoxhův článek ze 7. července 1977 v hlavním deníku *Zëri i Popullit*.

V souvislosti s albánsko-jugoslávským rozchodem je třeba nejprve uvést, že všechna důležitá historická díla vznikla v Albánii až dlouho po něm, takže první albánský zahraničně-politický obrat se projevil až při zpětné interpretaci události, které se udály o několik desítek let dříve. Minulé události byly prezentovány tak, aby odpovídaly pozici Tirany a ASP. Snaha omezit zmínky o dřívější intenzivní spolupráci s Jugoslávií ve všech odvětvích a její jednoznačně negativní interpretace měly svůj přímý důsledek na formulování historie vzniku KSA. Většina zahraničních i albánských historiků dnes připouští, že se na vzniku komunistické strany v Albánii významně podíleli jugoslávští komunisté. Oficiální dobová díla ale nic takového připustit nemohla, neboť by tím musela přiznat spolupráci nejvyšších stranických představitelů s jugoslávskými komunisty. Ti, včetně samotného Envera Hoxhy, byli dobovou situací více či méně nuceni k projugoslávské politice a až sovětsko-jugoslávská roztržka vytvořila z Envera Hoxhy obhájce národních zájmů a kritika jugoslávského vlivu. Zásadní krok v historickém příběhu země, za jaký založení KSA bezesporu můžeme považovat, byl popisován jako iniciativa tzv. zdravé části členů dřívějších ilegálních komunistických buněk. Důležitou úlohu přitom tato díla připisovala Enveru Hoxhovi, který však v této době byl pro většinu albánských komunistů neznámý a jehož vliv na samotné zakládající schůzi v roce 1941 byl nepatrný. Historické syntézy, ale také oficiální dílo o založení KSA líčily Hoxhu jako hlavního iniciátora schůze, který dokázal svými argumenty a svojí autoritou sjednotit rozhádané členy tehdejších komunistických buněk. O účasti jugoslávských emisarů na zakládající schůzi se ale tyto práce nijak nezmiňují.⁴²

Kontakty mezi albánskými a jugoslávskými komunisty za války byly charakterizovány na jedné straně jako upřímná internacionalistická snaha Envera Hoxhy spojit síly proti společnému nepříteli, na straně druhé jako snaha podmanit si KSA a vytvořit podmínky pro budoucí začlenění Albánie do jugoslávské federace. I když se v tomto bodě albánský historický příběh značně shodoval s doloženým vývojem situace, vedení strany, především Hoxhovi, byly připisovány zásluhy za záchranu správné marxisticko-leninské linie a za obhájení národní suverenity. Vedle jugoslávských komunistů byla veškerá zodpovědnost za dřívější projugoslávskou politiku připisována těm členům strany, kteří po roztržce byli ze strany vyloučeni, popraveni či uvězněni.⁴³

42 *Historia e Partisë së Punës të Shqipërisë*, Tiranë 1981, s. 64–65; S. POLLO, K. FRASHËRI, K. BIHIKU, M. ÇAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i tretë*, s. 502–505.

43 S. POLLO, K. FRASHËRI, K. BIHIKU, M. ÇAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i tretë*, 628–633.

Stejným způsobem byl charakterizován také poválečný vývoj, který až do roztržky s Jugoslávií detailně zpracovala kniha s názvem „Titoisté“.⁴⁴ Jedná se o knihu tendenčně upravených vzpomínek Envera Hoxhy na období do roku 1948. Byl v ní zopakován a detailněji rozveden příběh o založení Strany jako přirozeném výsledku emancipace albánských komunistů, ve kterém Hoxha vystupoval jako klíčový aktér.⁴⁵ Osoby, které se později staly obětí politických čistek (např. Koçi Xoxe, bývalý ministr vnitra a Hoxhův mocenský soupeř těšící se podpoře Jugoslávčů), vystupují v knize od počátku jako jugoslávští agenti.⁴⁶ Předmětem kritiky se také stala poválečná hospodářská pomoc ze strany Jugoslávie, charakterizovaná jako snaha o ekonomické podmanění země.⁴⁷ K zesílení protijugoslávské argumentace v knize sloužil také obsáhlý úvod popisující albánsko-srbské a později albánsko-jugoslávské vztahy v minulosti jako nepřetržitý boj Albánců o obhájení národní existence proti expanzivním snahám Srbska a Černé Hory.⁴⁸

Protijugoslávská rétorika se v albánské komunistické propagandě zabydlela v roce 1948 a s menšími přestávkami v 50. letech patřila k nejvyužívanějším propagandistickým prostředkům prakticky až do pádu komunismu v zemi. Jugoslávská tematika zaujímal významné místo také v argumentaci po albánsko-sovětské a albánsko-čínské roztržce. Navazování kontaktů SSSR a Číny s Titovou Jugoslávií použila Tirana obratně jako důkaz nástupu revizionismu u bývalých spojenců a zrady ryzejších principů marxismu-leninismu, za jejichž obránce se Albánie považovala.

Roztržka s Jugoslávií měla přímý dopad na konstrukci nejmladší, avšak zásadní části historického příběhu Albánie – na interpretaci založení komunistické strany a chování politické elity v době jugoslávského mocenského tlaku. Také albánsko-sovětská roztržka sice vyžadovala náležitě vysvětlení a pro tyto účely byl vydán značný počet propagandistických děl, historický příběh však byl tímto politicko-ideologickým zlomem ovlivněn relativně málo. Hlavní důvod je nasna-

44 ENVER HOXHA, *Titistët. Shënime historike*, Tiranë 1982.

45 Kapitola s názvem *Pravda o titoistickém tvrzení, že PKSh byla vytvořena Svazem komunistů Jugoslávie* v E. HOXHA, *Titistët. Shënime historike*, s. 22–37.

46 Například kapitola s názvem *Koçi Xoxe pověřen Rankovičem, aby kontroloval naši činnost* v E. HOXHA, *Titistët. Shënime historike*, s. 359–384.

47 Kapitola s názvem *Titoistická pomoc – řetěz ekonomického a politického zotročení Albánie* v E. HOXHA, *Titistët. Shënime historike*, s. 273–322.

48 Kapitola s názvem *Vzdorování dávnému nepřátelství* v E. HOXHA, *Titistët. Shënime historike*, s. 3–18.

dě. Jednalo se totiž o událost, která byla aktuální v době, kdy hlavní ideologická díla právě vycházela a interpretace roztržky ve vysvětlujících dílech splývala se způsobem její interpretace v dobových médiích. Na rozdíl od Jugoslávie, jejíž vliv byl po roztržce v roce 1948 hodnocen jednoznačně negativně, nedošlo v případě Sovětského svazu k úplné negaci předchozí sovětsko-albánské spolupráce. Kritika na adresu SSSR se dotkla pouze období po Stalinově smrti a byla úzce spjata s kritikou mocenské elity v čele s Nikitou S. Chruščovem. Předchozí stalinské období albánská komunistická propaganda hodnotila jako dobu bezproblémových vzájemných vztahů. Albánsko-sovětská roztržka nijak neovlivnila vnímání Lenina a Stalina jako dvou významných tvůrců marxisticko-leninské teorie. Rovněž po roce 1961 albánské historické práce přiznávaly Sovětskému svazu zásadní zásluhu na úspěchu boje albánských komunistických partyzánů proti italským a německým okupantům a na celkovém vítězství komunismu v zemi. Například třetí díl *Dějiny Albánie* z roku 1984 v samotném závěru uvádí: „Boj a vítězství Sovětského svazu vedeného J. Stalinem nad hitlerovským Německem přispěl jako rozhodující zahraniční faktor k historickému vítězství albánského lidu v národně-osvobozenckém boji. Vítězství Rudé armády vytvořilo dostatečné podmínky, aby si albánský lid vedený KSA zajistil vlastními silami a vlastním heroickým bojem konečné vítězství nad okupanty a zrádci.“⁴⁹

Stalinova smrt v roce 1953 tvořila v historickém příběhu Albánie hranici mezi pozitivním a negativním vnímáním Sovětského svazu. Proces destalinizace započatý s nástupem Chruščova k moci albánské historické práce hodnotily jako odklon od pravých hodnot marxismu-leninismu a albánská propaganda velmi obratně interpretovala odvážnou kritiku Moskvy jako důslednost albánského nejvyššího vedení v obraně čistoty marxismu-leninismu. Rozchod se SSSR a dalšími zeměmi sovětského bloku, který ve skutečnosti ohrožoval ekonomickou stabilitu země a životní úroveň jejích obyvatel, lze pochopit pouze jako důsledek mocenských zájmů politické elity v čele s Hoxhou. Albánská propaganda ale odvážně a do značné míry iracionální kroky Tirany proti Moskvě ospravedlňovala jako jediný racionální postup, který byl v zájmu udržení jednoty světového socialistického tábora. Z Albánie se podle dobové interpretace stala zásadová strážkyně autentických hodnot socialismu, a to i za cenu negativních důsledků pro celou zemi. Vedení strany a především Enver Hoxha tak byli oslavováni jako

49 S. POLLO, K. FRASHËRI, K. BIHIKU, M. ÇAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i tretë*, s. 643.

50 L. OMARI, S. POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*, s. 239–260.

odvážní bojovníci proti nebezpečným odchylkám od Stalinovy linie, které se šířily po celém socialistickém táboře a které ve svém důsledku znamenaly záměrnou demontáž socialismu a zavádění kapitalismu v těchto zemích.⁵⁰

Naprosto stejný dopad měl i poslední rozchod s významným albánským spojencem, s Čínou. Albánská propagandistická mašinérie hodnotila změny v Číně jako odklon od marxismu-leninismu a stejně jako Sovětský svaz byla i Čína v dobovém tisku a vydaných dílech označována za revizionistickou zemi. Příímý dopad roztržky na historický příběh byl velmi malý a ovlivnil pouze hodnocení spolupráce obou zemí, která ale neměla žádnou dlouhou tradici. Hlavním poselstvím interpretace roztržky s Čínou byla snaha vyvolat představu, že Albánie a její vedení jen bránily správnou marxisticko-leninskou linii proti pokusům Číny svést i Albánii na scesti revizionismu. Stejně jako v případě albánsko-sovětské krize připisovala albánská díla vinu za přerušeni spolupráce s Čínou jednoznačně Pekingu, který obviňovala ze sabotáže výstavby albánského průmyslu a z navazování kontaktů s albánskými nepřáteli (zejména s USA, Jugoslávií a Sovětským svazem). Naopak albánskému stranickému a státnímu vedení se dostalo pochvaly za to, že ani napotřetí nesklonilo hlavu před mocným protivníkem a že dokázalo ubránit správnou linii marxismu-leninismu navzdory ekonomickým těžkostem.⁵¹

Později vydané dvousvazkové dílo, které se zabývalo albánsko-čínskými vztahy, se pokusilo dokázat, že albánské komunistické vedení vždy přistupovalo k čínské komunistické elitě s rezervou. Je složené z Hoxhových komentářů na adresu čínskému vedení, které údajně vycházely z Hoxhova politického deníku z období od začátku 60. let do roku 1978. Naprosto zásadní je, že již komentáře datované do poloviny 60. let, tedy doby vrcholu vzájemné spolupráce a vřelosti vzájemných vztahů, byly značně kritické. Čínské straně byla vyčítána nedostatečná obrana proti Chruščovovým výpadům, odchylky od marxismu-leninismu, navazování kontaktů s revizionisty, tedy se SSSR a Jugoslávií, ale také průběh kulturní revoluce v Číně, kterou ale albánský tisk ve své době vyzdvihoval.⁵² Přesně v době, kdy v Albánii vypukla jistá obdoba kulturní revoluce, je v protičínském díle otiskěn Hoxhův komentář s názvem *Názory na kulturní revoluci. Anarchii nelze porazit anarchií*.⁵³ Je nepochybné, že Albánii a Čínu spojila spíše

51 L. OMARI, S. POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*, s. 444–445.

52 E. HOXHA, *Shënime mbi Kinën*, s. 30–68.

53 E. HOXHA, *Shënime mbi Kinën*, 346–354.

jejich dobová protisovětská rétorika a v té době aktuální hospodářské a politické zájmy než soulad v ideologických otázkách. Veškeré pochyby Hoxhy vůči čínským kolegům, které v době potřeby vzájemné spolupráce neopustily uzavřená jednání politického byra, mohly být v druhé polovině 70. let použity jako vhodná argumentace proti bývalému spojenci.

V návaznosti na posilování Hoxhova kultu osobnosti se historický příběh stal nedílnou součástí kampaní, které se v zemi masivně rozšířily v 60. letech jako reakce na ekonomické potíže a izolaci. Cílem těchto kampaní byla mobilizace společnosti ve snaze zajistit obranu země před případným vnějším vpádem a její ekonomické přežití. Tyto kampaně ale také sloužily k odvedení pozornosti obyvatel od obtíží, které byly důsledkem prohlubující se izolace země, a k utužení národní jednoty. Jednou z obětí mobilizačních kampaní se staly náboženské instituce a religiozita Albánců. V roce 1967 byla zakázána činnost všech náboženských institucí a ústava z roku 1976 pak Albánii oficiálně prohlásila ateistickým státem. Jakékoli náboženské projevy byly tvrdě potíhovány.⁵⁴

Politické změny se tedy v konstrukci historického příběhu promítly v podobě rostoucí nacionalizace dějin. Ta se projevovala hlavně tím, že veškeré aktuální i minulé problémy země byly vysvětlovány jako důsledek nepřátelských aktivit vnějších a vnitřních nepřátel. Líčení albánské historie jako nepřetržitý obranný boj proti cizím uchvatitelům, ale také například jako zaostalost země, opožděný proces formování národní identity či pomalá emancipace žen, bylo interpretováno jako následek nepříznivých vlivů ze zahraničí – ať už přímou nepřátelskou činností konkrétních zemí nebo působením institucí (například církvi) a elitních vrstev společnosti (například bohatých feudálů) napojených na cizinu. Nacionalizace rovněž měla podpořit jednotu albánského lidu a jeho bezvýhradnou podporu straně a jejím vůdcům.

Základní charakteristiky albánského historického příběhu a jejich politické aktualizace

V závěrečné části analýzy albánské historické příběhy se zaměříme na pojmy, které v interpretaci albánských dějin dominovaly a které měly úzkou spojitost s legitimizací zahraničně-politické, ekonomické a vnitropolitické situace

54 Více o protináboženské kampani v socialistické Albánii PŘEMYSL VINŠ, *Enverismus – víra v jednoho Boha, náboženská situace v socialistické Albánii*, Praha 2009 (diplomová práce, FHS UK).

v socialistické Albánii. Nešlo totiž pouze o charakteristiky vztažené k albánské minulosti, ale ve své podstatě se jednalo o aktuální politická hesla. Jejich optikou tak události v minulosti mohly být prezentovány jako analogie s aktuální situací. Minulé události se tak staly zdrojem poučení a povzbuzením. Albánský čtenář měl s pomocí těchto analogií s minulostí pochopit, že těžkosti a hrozby nejsou v albánské historii ničím novým a stejně jako v minulosti je nutné sjednotit se a vzdorovat obtížím způsobeným nepřátelskou činností. V následující části budou krátce představeny jednotlivé charakteristiky, na kterých byl příběh postaven.

1) Starobylost

Již víme, že jeden z hlavních bodů historického příběhu zdůrazňoval ilyrský či dokonce pelagický původ Albánců a že představa autochtonity hrála významnou roli v nacionální argumentaci proti teritoriálním nárokům sousedních národů a v podpoře těch vlastních.

Starobylost se ale zdaleka netýkala jenom otázky etnického původu a toho, kdo má na určité teritorium větší nebo menší historický nárok. Časté opakování frází o tom, že Albánci jsou jedním z nejstarších národů v Evropě, bylo zcela jistě i motivem pro posílení národní hrdosti. Dlouhá albánská historie ukazovala, že ne vždy bylo území Albánie na okraji evropského dění. Boj albánského hrdiny Skanderbega proti osmanské armádě v 15. století byl toho hlavním důkazem, neboť podle albánských historických prací Albánci stanuli v čele evropského protitureckého boje, který jim zajistil slávu a úctu v celé Evropě. Nešlo ale pouze o Skanderbega. I přesto, že se Albánie ve druhé polovině 60. let stala přísně ateistickou zemí, některé významné sakrální objekty byly zachovány a chráněny jako kulturní památky, které připomínaly náležitost Albánců k evropské kultuře a evropské civilizaci a které dokumentovaly vyspělost architektury a umění v zemi. Nejenže se Albánci cítili být součástí evropské civilizace, ale významně se podíleli na jejím vzniku: to bylo důrazné poselství pro albánského čtenáře. Některé významné muslimské památky zase dokumentovaly, že ani v době osmanské nadvlády Albánie nebyla kulturní periferií říše.

Historie, vyličená jako permanentní boj o národní přežití, rovněž poskytovala jakousi jistotu toho, že albánský národ přečká podobné zkoušky i v současnosti. Analogie mezi Skanderbegovými jednotkami úspěšně vzdorujícími mnohonásobné turecké přesile při dvojím obléhání Kruji v 15. století a izolací země po roztržkách se Sovětským svazem a Čínou ve druhé polovině 20. století se nabízí. Tomu odpovídala i dobová propagandistická terminologie, která hovořila o „im-

perialisticko-revizionistickém obklíčení země“.⁵⁵ Oslava Skanderbega jako slavného vojevůdce je analogií s oslavou strany, které byla připisována hlavní zásluha na osvobození země během druhé světové války.

2) *Jednota*

Historický příběh zaznamenal nejen okamžiky slávy, ale také momenty, kdy Albáncům hrozila ztráta vlastní svébytnosti. Důležitou roli zaujímal v této souvislosti důraz na jednotu. Ať už byla řeč o boji Skanderbega, o činnosti albánských obrozenců nebo o národně-osvobozeneckém boji, vždy byl zdůrazněn zásadní význam národní jednoty. Naopak příčiny porážek, cizích nadvlád a zaostalosti byly spatřovány v neschopnosti dosáhnout národní jednoty. Ostatně celý jeden klíčový bod historického příběhu – období národního obrození – je popisem složitého procesu překonávání náboženské a kmenové roztržiténosti.

Důraz na bezvýhradnou podporu kroků stranického a státního vedení ze strany albánského obyvatelstva patřil mezi nejčastěji frekventované motivy albánské socialistické propagandy. Ta prezentovala vládnoucí stranu jako organizaci, která vzešla z lidu a která obhajovala zájmy prostého pracujícího člověka. Veškeré úspěchy albánského lidu od založení komunistické strany byly přisuzovány právě jí. Úspěšný národně-osvobozenecký boj za druhé světové války položil podle albánské propagandy základy „ocelové jednoty strany a lidu“.⁵⁶ Po roztržkách s Jugoslávií, Sovětským svazem a Čínou se prezentování masové podpory obyvatel stalo zásadním ospravedlňujícím nástrojem kroků mocenské elity, které zemi dovedly do mezinárodní izolace. Příklady v minulosti pak ukazovaly, že chce-li albánský národ přežít a zlepšit své životní podmínky, musí se semknout kolem strany stejným způsobem, jak to albánský lid v minulosti učinil v případě Skanderbegova boje nebo albánských patriotů, kteří vyhlásili samostatnost země.

Historický příběh překypoval příklady, které ukazovaly, jak v minulosti nejednotnost ohrožovala samotnou existenci Albánců. V analogii s tím tedy strana nemohla připustit hrozbu nejednotnosti, neboť by – stejně jako v minulosti – byly ohroženy zájmy státu a národa. Jako zodpovědná strážkyně blaha albánského národa tak měla vládnoucí strana přímo povinnost eliminovat veškeré příznaky nejednotnosti, tedy ve svém důsledku všechny ty, kteří smýšleli proti linii strany. O to

55 Termín použit poprvé Enver Hoxha v projevu před ÚV ASP 15. března 1973, vydaném v EN-VER HOXHA, *Vepra, vëllimi 50*, Tiranë 1986, s. 293–329.

56 Termín použit například v L. OMARI, S. POLLO, *Historia e Shqipërisë, vëllim i katërtë*, s. 449.

více to platilo v situaci, kdy se Albánie nacházela v mezinárodní izolaci, kterou interpretovala jako mezinárodní obklíčení, tzn. jako bezprostřední vnější hrozbu.

3) *Modernizace*

Marxisticko-leninské materialistické pojetí dějin od počátku chápe historický vývoj jako emancipační proces. Tento koncept byl v plné míře uplatněn také albánskými historiky, kteří ve svých syntézách vytvořili emancipační příběh vlastního národa. Poválečné budování infrastruktury, emancipace žen, boj proti analfabetismu, tvrdé pronásledování religiozity, to jsou jen některé příklady stěžejního legitimizačního konceptu, se kterým albánská komunistická propaganda pracovala. Jedná se o koncept modernizace.

Od svého nástupu k moci zahájili albánští komunisté zásadní hospodářské a sociální reformy. Ty postupem času přeměnily zaostalou agrární Albánii na socialistickou zemi s těžkým průmyslem, která prosazovala politiku naprosté soběstačnosti. Reformy prováděné po druhé světové válce se zaměřovaly také na zvyšování životní úrovně obyvatelstva, zejména na venkově. Státem proklamovaný boj za zlepšení sociálních a kulturních podmínek však narážel na tradiční způsob života ve venkovských oblastech, kde větší autoritu než stát měly jednotlivé rodinné klany a starobylé ústně předávané zákoníky a kde významnou roli v životě lidí hrálo rovněž náboženské vyznání. Ambicí modernizační kampaň albánských úřadů po roce 1945 bylo nejen nastolení autority úřadů na celém území státu, ale rovněž likvidace jakékoli konkurenční lokální autority, tedy moci místních kmenových vůdců a pochopitelně také náboženských institucí. Tato modernizační kampaň měla samozřejmě i svůj ekonomický rozměr.

Industrializace země, stavba silnic, škol, zdravotních zařízení byly popisovány jako výstavba „nové Albánie“. Její úspěšnost a úspěšnost vlády Envera Hoxhy byly založeny na neustálém zdůrazňování kontrastu mezi novou poválečnou Albánií a stavem země před válkou. Měřitelnost pokroku v počtu nemocnic, škol, silnic před válkou a po ní posloužila jako významný legitimizační argument vlády Envera Hoxhy. Historický příběh předkládal obraz „staré Albánie“ před válkou, vůči kterému se „nová Albánie“ mohla vymezit a na ekonomických číslech nebo statistikách o míře analfabetismu dokázat svoji úspěšnost.⁵⁷

57 Více o roli modernity v albánské komunistické propagandě PŘEMYSL VINŠ, *Význam modernity v propagandě albánského komunistického státu a její role v albánském historickém příběhu*, in: *Evolventi anthropologicae. Vývoj v antropologických perspektivách*, (edd.) Lenka Hanovská, Jan Horský, Linda Hroníková, Praha 2012, s. 155–165.

4) *Důraz na kladné vlastnosti*

Z uvedeného příběhu vyplývá další důležitá charakteristika, která měla u albánské veřejnosti zvýšit důvěru ve vládnoucí elitu a posílit národní hrdost. Byl jím jednoduše důraz na obecně pozitivní vlastnosti Albánců, které se s předloženým historickým příběhem pojily.

Albánský národ byl vždy zobrazován jako oběť cizích expanzí a nepřátelských intrik, které nebyly odůvodněné. Z interpretace albánských národních dějin tak jednoduše řečeno vyplývala morální převaha Albánců. S touto představou byly přímo propojeny další charakteristiky: odvaha, pevnost postojů, poctivost a hrdost, které lze vztáhnout jak na historické osobnosti (od ilyrských panovníků, přes Skanderbega, obrozence 19. století, až po komunistické partyzány a Envera Hoxhu), tak obecně na albánský lid. To vše je patrné na interpretaci historického vývoje od Ilyrů po roztržky se socialistickými zeměmi. Albánci byli popisováni jako oběť, která ale před nepřitelem nikdy nesklonila hlavu a naopak bojovala všemi prostředky za vlastní záchranu.

Bylo uvedeno, že tyto koncepty propojovaly minulost se současností, a tím se samozřejmě vztahovaly i na vládnoucí stranu a její představitele. Platilo to především pro období roztržek s Moskvou a Pekingem. Albánské vedení ospravedlňovalo svůj postoj právě lpěním na tom, co je správné a čisté, a to i za cenu vlastního strádání. Také ideologické spory s bývalými spojenci nebyly interpretovány jako nějaká albánská vlastní cesta k socialismu, ale jako obhajoba principů marxismu-leninismu, od kterých se ostatní oddálili.

5) *Imaginace nepřítelů*

Mnohokrát zde už bylo zmíněno, že albánské dějiny byly interpretovány jako boj proti nepřítelům. Definice reálného či domnělého protivníka pomáhala vládnoucí elitě usměrňovat nespokojenost ve společnosti žádoucím směrem, tak aby se neobrátila proti ní samotné. Jasná definice nepřítelů sloužila zároveň jako důležitý mobilizační faktor, který v atmosféře permanentní přípravy na válku a deklarovaného obklíčení země dokázal semknout velkou část obyvatel s vládnoucí elitou a nabízel snadné vysvětlení ekonomických těžkostí. Vina byla připisována vnějšmu nepříteli a nikoliv chybným politickým a ekonomickým krokům domácí vlády.

V albánském případě nebylo vytvoření nepřátel nijak obtížné. Nastiňme si krátce imaginaci vnějších a vnitřních nepřátel socialistické Albánie.

V případě vnějších nepřátel mohli albánští socialističtí autoři čerpat z historicky problematických vzájemných vztahů mezi jednotlivými balkánskými národy.

Po založení strany až do roztržky s Jugoslávií v roce 1948 však albánská propagandistická mašinérie vynaložila obrovské úsilí, aby zmírnila tradiční nepřátelství a nedůvěru vůči slovanským národům Jugoslávie. Toto úsilí bylo ale patrné pouze v dobovém tisku, neboť do vyostření vztahů s Jugoslávií nebyla vydána žádná významnější práce, která by vzájemné přátelství propagovala. První přehledová díla o albánské historii, vydaná více než deset let po roztržce, okamžitě navázala na tradiční nepřátelství a doplnila ho o argumentaci související s roztržkou a s postavením Albánců uvnitř Jugoslávie. Podobná situace panovala také v případě jižního albánského souseda Recka.

V prvních letech komunistické vlády v Albánii se mezi úhlavní nepřátele zařadily západní země, především USA a Velká Británie, které neuznaly komunistickou vládu v Tiraně a které byly nuceny odvolat z Albánie své diplomatické mise. Stejně jako u dalších komunistických zemí představovaly západní země od počátku klíčového ideologického protivníka. Po roce 1960, resp. po roce 1978 byly do skupiny nepřátel zařazeny také Sovětský svaz, další státy východní Evropy a Čína.

Seznam vnějších nepřátel Albánie tedy postupem času narůstal a historický příběh je pomáhal diskreditovat. Ukazoval, že politika těchto zemí byla i v minulosti nepřátelská. Jejich protialbánské aktivity byly často vysvětleny s odkazem na organizace, které v minulosti v Albánii působily. Typickým příkladem byly jednotlivé náboženské komunity a jejich instituce. Historická interpretace pomáhala vytvářet negativní obraz církví již od počátku jejich působení. Například charakteristika fungování křesťanské církve v 5.–6. století v sobě obsahovala marxistické chápání církve jako vykořisťovatele rolníků a zobrazování kléru si nezdalo s výpady proti duchovním o půl druhého tisíciletí později.⁵⁸ Náboženské instituce dostaly od albánských autorů nálepky nepřátel, které zastupovaly cizí zájmy (zjednodušená spojení: katolíci-Itálie, pravoslavní-Řecko, muslimové-Turecko),⁵⁹ a kritika se zaměřovala také na všechny formy šíření náboženského učení mezi obyvatelstvo. Víra ve všemocného Boha kombinovaná se strachem z Boha měla usnadnit ovládnutí lidu církvemi: „Těšíc se neomezené podpoře byzantského státu, křesťanská církev rozšířila svoji moc na celém území říše. Takové armádě kněží a mnichů se podařilo vstřípit do vědomí širokých mas slepou víru v náboženství, podrobení se pověrám a strachu z božího trestu.“⁶⁰ Církvím

58 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 140–141.

59 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i dytë*, s. 50.

60 A. BUDA, S. POLLO, K. FRASHËRI, S. ISLAMI, *Historia e Shqipërisë, vëllim i parë*, s. 158.

a religiozité obecně jako prodlouženým rukám ciziny byla připisována vina za zaostalost albánské společnosti. Staly se symboly oné „staré Albánie“, proti které se komunistická moc tak vymezovala. Postup proti zbožnosti obyvatel a náboženským organizacím byl ospravedlňován jako nedílná součást modernizace a emancipace společnosti.

Negativní nálepku získala také bývalá ekonomická a mocenská elita, především bohatí muslimští vlastníci půdy. Během poválečného vyvlastňování byli nezřídka obviňováni z kolaborace s Italy, anebo byli označeni za sympatizanty s předválečným královským režimem.

Až do pádu komunismu se odehrávaly vlny čistek, které postihovaly i nejvyšší pozice ve straně. Diskreditace a likvidace politických odpůrců byla často postavena na obvinění z tajné spolupráce se zahraničním nepřitelem. Každou roztržku následovaly čistky uvnitř státního a stranického aparátu od skutečných nebo domnělých spolupracovníků a sympatizantů s dosavadním spojencem. Naposled se tak stalo na počátku 80. let, kdy byl odstraněn dlouholetý Hoxhův spolupracovník a muž číslo dvě v albánské mocenské hierarchii Mehmet Shehu. Albánská komunistická propaganda jej neváhala po čtyřiceti letech v nejvyšších stranických pozicích označit za „polyagenta ve službách Jugoslávie, USA a Velké Británie“.⁶¹

Nepřátelé albánská propaganda neztotožňovala pouze s cizími zeměmi, protikomunistickými skupinami nebo náboženskými institucemi. Byly jimi také tradiční venkovské velkorodiny, které po generace žily téměř nezávisle na jakékoli centrální správě, a všechny jevy, které se neztotožňovaly se stranickou politikou rozvíjením permanentní revoluce vlastními silami. Nacionalizace kultury spolu s prohlubující se mezinárodní a ekonomickou izolací země nakonec dospěla v oficiálně prosazovanou kampaň vyzývající Albánce k boji proti všem zahraničním vlivům jako nutné obraně před hrozbou destabilizace země a čistoty politické linie. Konstrukce historického příběhu to plně podporovala.⁶²

6) Jazyk

Dosud jsme se zabývali konkrétním obsahem historického příběhu a pokusili jsme se stanovit jeho základní charakteristiky, které jej spojovaly s tehdy aktuální

61 E. HOXHA, *Titistët, shënime historike*, s. 564.

62 Hoxhova řeč na zasedání Politického byra ÚV ASP z 21. května 1973 vyšla pod názvem *Nechť je posílena práce a propaganda Strany proti zahraničním vlivům* v E. HOXHA, *Veptra, vëllimi 51*, Tiranë 1986, s. 155–174.

politickou propagandou. K upřesnění představy o využitelnosti historického příběhu pro aktuální témata může pomoci ukázka, ve které jsou zabudovány všechny uvedené charakteristiky. Přeložený text ukazuje, jakým stylem byla psána běžná propagandistická díla, a to, jaké úlohy příběh národních dějin plnil. Následující úryvek pochází z textu Hoxhova projevu, který pronesl po ničivém zemětřesení v dubnu 1979. To si tehdy vyžádalo mnoho lidských obětí a způsobilo rozsáhlé materiální škody. Projev byl vydán pod názvem *Zemětřesení otřáslo horami, ale Albáncem nikoli*.⁶³

„Dne 15. dubna tohoto roku nám zemětřesení zabilo a zranilo mnoho bratrů a sester, dotklo se pěti set vesnic a několika měst, kde bylo poškozeno více než 17 000 domů, hospodářských a sociálně-kulturních objektů a po kterém zůstalo kolem 100 000 obyvatel bez přístřeší. Země se na chvíli silně otřásla, otřásl se kopce, celé domy a vesnice byly srovnány se zemí, ale neotřásl se Albánci. Ten zůstal pevně na nohou, stejně jako v minulosti odolal bouřím, které ho ohrožovaly, stejně jako když se nepřátelé pokusili sáhnout na jeho svobodu a na hranice jeho vlasti.

Albánci se nikdy, za žádných okolností, nezalekli, ale s okem na mušce pušky zůstal vzpřímen, protáhl si ruce a vynaložil veškeré své fyzické a rozumové schopnosti na překonání hrozeb. Na popel, na troskách z barbarských válek vedených různými okupanty dokázal zůstat neotřesen a znovu vybudovat vlast. Také v naší době, naším velkolepým národně-osvobozenecím bojem proti italským fašistům a německým nacistům, náš lid osvobodil a znovu vybudoval vlast spálenou nepřáteli. Vybudoval ji rychle a tak, jak si přál. Později vybudoval a stále ještě buduje skutečně socialistickou společnost, ve které žije svobodný, v demokracii a plně suverenní. Jednotní a s nepopsatelnou láskou žijí naši lidé jeden s druhým a se svojí stranou.

Jsme malá země a malý národ. Ale albánský národ charakterizují bezpříkladná síla a velká odhodlanost bránit vlast a život. Tuto sílu a odhodlanost albánského lidu potvrzuje historie.

Jsme potomky ilyrských kmenů. Do těchto starobyklých končin našich předků se valili Řekové, Římané, Normané, Slované, Anjouovci, Byzantinci, Benátčané, Osmané a mnoho a mnoho dalších uchvatitelů, ale ti nevymazali ani albánský lid, ani starou ilyrskou kulturu, ani její albánskou pokračovatelku. To ukazuje velkou lásku našeho lidu k životu, ukazuje jeho příkladnou rozhodnost bránit krb, kulturu, jednotu a vše, co je pro albánský národ svaté.

63 ENVER HOXHA, *Tërmeti lëkund malet por jo shqiptarin*, Tiranë 1979.

Také v nové době zažil albánský lid mnoho neštěstí. Pokusili se jej vymazat jako národ a zničit jako jednotnou aktivní sílu. Cizinci se pokusili rozdělit si jeho zem, vymazat jeho zvyky a zdegenerovat kulturu a jazyk. Ale marně.

V moderní době, 7. dubna 1939, náš lid a naše země, vedení feudálním a katovským králem, nepřítelem a zrádcem, který Albánii prodal Itálii, byli napadeni fašistickou armádou Mussoliniho a později hitlerovskou armádou. Ale ze středu lidu a dělnické třídy se zrodila jejich slavná Komunistická strana, dnes Albánská strana práce, která v prvních dnech své existence povolala lid do zbraně: „Povstaňte, muži i ženy, velcí i malí, do boje s bouřemi, které nás bičují, abychom zvítězili nad nepřáteli!“ A my jsme zvítězili pod správným vedením naší strany a díky slavné válce albánského lidu, díky plamennému vlastenectví synů této štědré země, díky nesmrtelné ideologii marxismu-leninismu. Dnes, díky správné linii strany a státu diktatury proletariátu, patří Albánie dělnickému lidu a nikdo se neodvažuje na ni vztáhnout ruku. Ani tak velké přírodní neštěstí s tak těžkými následky nezlomí náš lid.⁶⁴

Přestože uvedený text nepochází z historické práce, lze jej považovat z mnoha ohledů za reprezentativní. Ukazuje typický slovník charakteristický pro většinu prací ze sledovaného období. Text ukázky je sice ve srovnání s historickými syntézami poněkud patetický, ale silné výrazy na adresu nepřátel, interpretace dávných událostí optikou národně-osvobozenického boje 20. století, důraz na prožité utrpení, ostré vymezování proti předválečnému režimu, vyzdvihování jednoty, odolnosti a semknutosti a oslava komunistické strany a přihlášení se k autentickým marxisticko-leninským hodnotám, to je obsah každého dobového historického díla.

V ukázce lze rovněž nalézt všechny výše uvedené pojmy, které propojovaly minulost a přítomnost. To je ještě podtrženo použitými výrazy, jejich tvrdostí, nemilosrdností vůči nepřátelům. Jako by se i v nich odrážela trnitá minulost a výzvy, kterým Albánci čelí. V souvislosti s nepřáteli a jejich hrozbou bylo použito expresivních negativních výrazů: „bouře“, „popel“, „trosky“, „katanský“, „zdegenerovat“. Tato slova zvětšovala míru agrese, které Albánci podle předložené interpretace museli v minulosti čelit. Také ve spojení s postojem Albánců bylo použito značného množství citově zabarvených slov a frází, tentokrát ale samozřejmě v pozitivním slova smyslu. Deklarovanou jednotu lidu a jeho semknutí se stranou zvýrazňovala slova jako „bratři a sestry“, „jednota a láska“. Boj Albánců

64 E. HOXHA, *Tërmeti lëkund malet por jo sbqiptarin*, s. 6–9.

za druhé světové války, během které se zrodila komunistická strana, byl oslavován výrazy jako „velkolepý“, „slavný“ a hodnoty, pro které Albánci bojovali, text také jasně definoval. Nešlo o nic menšího než o „svobodu“, „demokracii“ a „suverenitu“, jejíž význam byl ještě zvýrazněn výrazem „bránit krb“.

Z ukázky je zřejmé, že slova o albánské minulosti sloužila jako povzbuzení a měla ukázat odolnost v minulosti, se kterou Albánci čelili obtížím. Použité fráze a výrazy ale nemusíme chápat pouze ve spojení s albánskou minulostí. Všechny uvedené výrazy zároveň charakterizovaly aktuální postavení Albánie. Minulost a přítomnost byly těmito frázemi opět propojeny. Líčení hrozeb ze zahraničí mělo platnost i pro dobu Hoxhova projevu k obětem zemětřesení a mělo připomenout připravenost ASP a albánské veřejnosti bránit zemi („vzpřímen s okem na mušce“), a to i v situaci oslabení způsobeného přírodní katastrofou. Použitá metafora boje se tak vlastně stala prosazovaným politickým heslem, které Albánci prezentovali jako společnost nacházející se v permanentní mobilizaci. Projev tak byl určen nejen lidem v postižených oblastech, ale byl také signálem do zahraničí a varováním pro ty, kteří by z albánských vnitřních obtíží chtěli nějakým způsobem profitovat a ohrozit postavení albánské mocenské elity. Přesně toto poselství obsahoval celý albánský historický příběh, který jsme v této studii představili.

Závěr

Předkládaná studie se pokusila představit konstrukt albánských dějin tak, jak byl vytvořen během druhé poloviny 20. století, v době vlády Albánské strany práce. Snahou bylo zasadit historický příběh do kontextu svérázného politického vývoje země a ukázat, jak dobové politické události ovlivnily interpretaci minulosti. Zároveň jsme mohli sledovat také opačný jev, a to jakou roli sehrála interpretace minulosti v legitimizaci politických a ekonomických kroků země. Na základě představeného historického příběhu a jeho analýzy můžeme vyvodit následující.

Historický příběh Albánie vycházel z marxisticko-leninské teorie o materialistickém pojetí vývoje lidské společnosti a albánským čtenářům nabídl dosud nejpropracovanější zpracování národních dějin. Ruku v ruce s úsilím autorů o vědecké zpracování obsahují syntézy některé těžko vědecky ověřitelné představy, které ale byly důležitými zdroji národní identity. Jednalo se především o téma původu Albánců a jejich autochtonnosti.

Dějiny Albánie byly představeny – podle marxisticko-leninské teorie – jako vývoj směřující nezadržitelně k vybudování komunistické společnosti. Tento

proces byl ale ukázán ve svých lokálních specifických podmínkách, které vysvětlovaly odlišné tempo tohoto procesu ve srovnání s jinými evropskými národy. Jednou z hlavních charakteristik vývoje Albánců byl jejich nepřetržitý zápas za národní přežití. Tisícileté boje proti vnějším nepřátelům vyvrcholily národně-osvobozeneckým bojem za druhé světové války a založením komunistické strany. Tento okamžik se v albánském socialistickém dějepisectví stal novým začátkem. Byl to výchozí bod, od kterého albánská společnost začala budovat svoji světlou budoucnost.

Význam představeného historického příběhu spočívá také v tom, že jeho hlavní koncepty pádem komunismu nezmizely, ale migrovaly do současnosti. Komunistické období, během kterého mimo jiné došlo k odstranění analfabetismu, přispělo k převzetí komunistické interpretace albánských dějin širokou veřejností. Interpretace, se kterými pracovaly už generace albánských intelektuálů 19. století a první poloviny 20. století, byly albánskou komunistickou historiografií převzaty, upraveny a silně popularizovány. Tím se vytvořilo jakési paradigma, které přžívá dodnes. Přestože dnešní albánská historická věda je pluralitní a v současné době v Albánii vycházejí studie založené také na zahraničních pramenech, hlavní body komunistického historického příběhu mají s jistými obměnami svoji váhu i dnes. Oslavování partyzánského boje a významu ASP bylo nahrazeno podobně nekritickou glorifikací předválečné vlády albánského krále Zogu a dalších osobností, které komunistická historiografie záměrně opomíjela nebo ze kterých učinila svého nepřítele. Avšak témata spojená s původem Albánců, hrdinou Skanderbegem a národním obrozením jsou stále aktuální a nové pohledy na tato témata nezřídka narážejí na ostrou kritiku ze strany albánské veřejnosti. Naposledy tomu tak bylo například v případě kritické studie švýcarského historika Olivera Schmitta o postavě Skanderbega.⁶⁵ Schmitt ve své práci odmítl některá albánská tradiční hodnocení této historické postavy, za což si ze strany albánských vědeckých institucí vysloužil kritiku.

Předkládaná studie také ukázala legitimizační úlohu historického příběhu pro vládnoucí elitu, a to zejména po rozchodu s dosavadními spojenci. S narůstající mezinárodní a ekonomickou izolací země se albánské dějiny silně nacionalizovaly a interpretace minulosti posloužila k ideologickým výpadům proti nepřítelům země. Ukázala jasnou tendenci hledat v minulosti analogie s aktuálním vývojem a využít těchto analogií ke stabilizaci mocenské pozice vládnoucí elity a k mobilizaci společnosti.

65 O. J. SCHMITT, *Skanderbeg, Der neue Alexander auf dem Balkan*.